

PROMLUVA PAPEŽE BENEDIKTA XVI. K ČLENŮM TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY U PŘÍLEŽITOSTI ZAHÁJENÍ SOUDNÍHO ROKU

*Klementinský sál
Sobota 22. ledna 2011*

Drazí členové Tribunálu římské roty,

těší mě, že se s vámi setkávám při této každoroční události u příležitosti zahájení nového soudního roku. Srdečně zdravím kolegium prelátů auditorů, počínaje panem biskupem a děkanem Mons. Antonim Stankiewiczem, jemuž děkuji za zdvořilá slova. Společně s úředníky, advokáty a dalšími spolupracovníky Tribunálu zdravím také všechny přítomné. Tato chvíle mi nabízí příležitost, kdy vám mohu opět vyjádřit, nakolik si cením vaší práce, již vykonáváte ve službě církvi, a kdy vás mohu povzbudit ke stále většímu nasazení v oblasti, která je tak delikátní a důležitá pro pastorační a pro *salus animarum*.

Vztah mezi právem a pastorační péčí se stal předmětem pokoncilních diskuzí. Známý výrok ctihodného služebníka Božího Jana Pavla II., podle něž „není pravda, že by se muselo právo stát méně právním, aby bylo více pastoračním“ (srov. *Promluva k Tribunálu římské roty*, 18. ledna 1990, č. 4, AAS 82 [1990], s. 874), vyjadřuje radikální překročení zdánlivé opozice mezi právem a pastorační.

„Právní a pastorační dimenze,“ tvrdí dále Jan Pavel II., „jsou v církvi putující po této zemi neoddelitelně spojeny. Především je mezi nimi harmonie, vyplývající z jejich společného konečného cíle, jímž je spása duší“ (ibid.).

Při našem prvním setkání v roce 2006 jsem se pokusil osvětlit pravý pastorační význam případů zneplatnění manželství, založených na lásce k pravdě (srov. *Promluva k Tribunálu římské roty*, 28. ledna 2006, AAS 98 [2006], s. 135–138). Dnes bych se chtěl zamyslet nad právním charakterem, který tvoří neodmyslitelnou součást pastorační přípravy a připuštění k manželství, s úmyslem objasnit spojení mezi touto činností a právními manželskými procesy.

Kanonický rozměr přípravy na manželství nemusí být na první pohled tolik zřejmý. Na jedné straně můžeme totiž pozorovat, jak nepatrné, neřku-li zanedbatelné místo se při přípravných setkáních na manželství dostává církevním otázkám, protože se projevuje tendence myslet si, že budoucí manželé přikládají pouze malou pozornost problémům, vyhrazeným odborníkům.

Na druhé straně, třebaže nikdo nic nenamítá proti nutnosti, aby se v rámci soudních úkonů probíhajících před manželstvím zjistilo, zda „nic nebrání jeho platnému a dovolenému uzavření“ (srov. kán. 1066¹), rozšířil se názor, že zjišťování u snoubenců, ohlášky manželství a další vhodné prostředky zjišťování, které je nutno před manželstvím provést (srov. kán. 1067²), včetně přípravných

předmanželských setkávání, představují výhradně formální záležitosti. Však se také často tvrdí, že k připouštění párů k manželství, by měli duchovní postupovat velkoryse, protože v sázce je přirozené právo každého člověka vstoupit do manželství.

V této souvislosti je dobré zauvažovat o právním charakteru samotného manželství. Je to jeden z námětů, o nichž jsem pojednal v rámci své reflexe týkající se pravdy o manželství, v níž jsem mimo jiné řekl: „Tváří v tvář subjektivistickému a volnomyšlenkářskému relativizování sexuální zkušenosti hlásá církevní tradice zcela jasně přirozeně právní charakter manželství, tj. že přirozeně náleží do oblasti práva v mezilidských vztazích. Z tohoto pohledu se právo skutečně prolíná s životem a láskou, jak tomu má z jeho vlastní podstaty být“ (*Promluva k Tribunálu římské rotě*, 27. ledna 2007, AAS 99 [2007], s. 90). Neexistuje tudíž jedno manželství ze života a druhé z práva: existuje toliko jedno jediné manželství, které představuje skutečné právní pouto mezi mužem a ženou, pouto, které tvoří základ pro vlastní manželskou hnací sílu v životě i v lásce.

Manželství uzavřené snoubenci, tj. manželství, které je předmětem pastorační péče a středem zájmu církevní nauky, představuje jedinečnou přirozenou a spásonosnou skutečnost, jejíž bohatství nabízí prostor pro rozmanitá pojetí, aniž by tím nějak ztratila na své původní identitě. Právní charakter je tedy neodmyslitelně spojen s podstatou manželství. To lze pochopit ve světle nikoli pozitivistického zákona, ale spíše v perspektivě jejich vzájemného vztahu, který je v souladu se spravedlností.

Na právo na manželství, *ius connubii*, je tedy nutné nahlížet z této perspektivy. Jinými slovy nejedná se o subjektivní požadavek, který musí kněží naplnit prostřednictvím pouhého formálního uznání, které by bylo zcela nezávislé na skutečné náplni svazku. Právo na uzavření manželství předpokládá, že existuje reálná možnost a úmysl jej uskutečnit, tj. v pravdivém uvědomění si jeho podstaty, jak to učí církev. Nikdo se práva na manželství nemůže domáhat. *Ius connubii* se totiž vztahuje na právo uzavřít pouze autentické manželství. Nepopíralo by se tedy *ius connubii* kdykoliv by bylo zřejmé, že neexistují předpoklady pro výkon tohoto práva, tedy jestliže by chyběl [předpoklad výkonu *ius connubii*], tzn. zjevně požadovaná schopnost pro uzavření manželství, anebo vůle, která by měla takový cíl, jenž je v rozporu s přirozenou realitou manželství.

V této souvislosti bych rád zdůraznil, co jsem napsal po skončení Biskupské synody o eucharistii: „Vzhledem ke komplikovanosti kulturního kontextu, v němž církev žije v mnoha zemích, synoda doporučila, aby se věnovala maximální pastorační péče přípravě snoubenců a předběžnému zjištění jejich přesvědčení o nutných závazcích pro platnost svátosti manželství. Seriózní hodnocení napomůže překonání emotivních podnětů anebo povrchních důvodů, které by mohly vést mladé lidi k přijetí zodpovědnosti, již pak nebudou schopni dostát (srov. *Propositio* č. 40). Jde o příliš velké dobro, které církev a celá společnost od manželství a rodiny na něm založené očekává, na to, aby nebyla tomuto specifickému pastoračnímu okruhu věnována důkladná péče. Manželství a rodina jsou instituce, jimž je třeba pomáhat a které je

nutno chránit přede vším, co by je mohlo zpochybnit v jejich pravdě, neboť veškerá škoda jim učiněná je ranou, která zasahuje celé lidské společenství“ (Postsynodální apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis*, 22. února 2007, č. 29).

Příprava na manželství ve svých různých úsecích popsanych papežem Janem Pavlem II. v Apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* si nepochybně klade cíle, které přesahují právní rozměr, protože se uskutěčňuje v perspektivě úplného, lidského a křesťanského dobra manželského páru a jeho budoucích dětí (srov. *Familiaris consortio*, 22. listopadu 1981, AAS 73 [1981], s. 159–162, čl. 66³), zaměřeného v konečném důsledku na svatost jejich životů (srov. kán. 1063 § 2⁴).

Nesmíme ovšem nikdy zapomenout na to, že bezprostředním účelem přípravy je napomoci dobrovolnému uzavření skutečného manželství, tj. vytvořit mezi manželi pouto spravedlnosti a lásky, vyznačující se jednotou a nerozlučitelností, ustanoveného za účelem dobra manželů i plození a výchovy jejich potomstva, pouta, které pro pokřtěné představuje jednu ze svátostí Nové Smlouvy. Příprava však nesmí snoubencům předkládat nějaké jim cizí ideologické poselství a ještě méně vnucovat nějaký kulturní model; spíše mají být vedeni k tomu, aby sami objevili pravdu o přirozené náklonnosti a schopnosti učinit závazek, pravdu, kterou si sami nesou vepsanou do svého vztahu muže a ženy. Z toho vychází i právo jakožto podstatný prvek manželského vztahu, zakořeněný v přirozené schopnosti manželů, kterou smluvní sebedarování toliko zpřítomní.

Rozum a víra pomáhají osvětlit tuto životní

pravdu, přesto musí zůstat jasné, jak dříve učil ctihodný Jan Pavel II., že „církve neodpírá vstoupit do manželství nikomu, kdo je bene dispositus, třebaže z pohledu nadpřirozena je připraven nedokonale, pokud má ovšem čestný úmysl uzavřít manželství v souladu s přirozenou skutečností manželství“ (Promluva k Římské rotě, 30. ledna 2003, čl. 8, AAS 95 [2003], s. 397). V této perspektivě by tedy měla být věnována zvláštní péče vedení předmanželské přípravě, ať už vzdálenější, bližší nebo bezprostřední (srov. *Familiaris consortio*, 22. listopadu 1981, AAS 73 [1981], s. 159–162, č. 66⁵).

Předmanželské šetření se jeví jako nejlepší ze všech prostředků sloužících ke zjištění, zda záměrem snoubenců je skutečně manželství. Cíl tohoto šetření je především právní: přesvědčit se, že nic nebrání platnému a oprávněnému uzavření manželství. Slovo ‚právní‘ ovšem neznamená ‚formální‘, jako by se mělo jednat o úřední etapu sestávající z vyplnění formuláře na základě stanovených otázek. Zde se naopak jedná o jedinečnou pastorační příležitost – která by měla být uvážena s veškerou vážností a náležitou pozorností – kdy se prostřednictvím rozhovoru plného respektu a srdečnosti duchovní pastýř snaží pomoci dané osobě postavit se čelem k pravdě o sobě samém a o svém vlastním lidském i křesťanském povolání k manželství.

V tomto smyslu rozhovor, vedený vždy odděleně s každým snoubencem zvlášť – aniž přičemž se počítá i s možností následného rozhovoru s párem – vyžaduje atmosféru hluboké upřímnosti, v níž by se měl klást důraz na to, že samy smluvní strany jsou těmi prvními, kterých se týká a které zavazuje vědomí toho, že vstupují do platného manželství.

Za pomoci různých dostupných prostředků, sloužících k pečlivé přípravě a prověření, lze touto cestou rozvíjet účinné pastorační působení, které se snaží předejít zneplatnění manželství. Je potřeba se přičinit, aby se přerušil – jak jen to bude možné – bludný kruh, který často existuje mezi předvídaným přípustěním k manželství (bez náležité přípravy a bez prověření předpokladů k jeho uzavření) a zákonným, často stejně tak jednoduchým, prohlášením, ovšem zcela opačným, kdy totéž manželství začne být považováno za neplatné pouze na základě konstatování jeho selhání.

Je pravda, že ne všechny důvody případného prohlášení o neplatnosti lze rozpoznat a objevit již při přípravě na manželství, nebylo by však ani správné bránit uzavření manželství na základě nepodložených předpokladů, jakým je například názor, že v dnešní době jsou lidé všeobecně k manželství nezpůsobilí nebo že touží po manželství pouze zdánlivě. V této perspektivě se tedy zdá důležité, aby ti, kdo jsou pověřeni péčí o duše, měli hlubší povědomí o zodpovědnosti v této oblasti. Církevní právo obecně, a zejména pak právo manželské a procesní, jasně vyžaduje přípravu, avšak znalost základních a bezprostředně upotřebitelných aspektů církevního práva, vztahujících se na jednotlivé úkony, je hlavním a nejdůležitějším požadavkem pro všechny pastorační pracovníky, zejména pro ty, kteří se aktivně podílí na pastorační péči rodin.

Dodejme, že k uskutečnění toho všeho je nutné, aby z činnosti církevních tribunálů vyplývalo jednoznačné poselství o tom, co je podstatné v manželství, které má být v dokonalém souladu s Magisteriem a s církevním

právem. Vzhledem k tomu, že jurisprudencí svěřená do péče Tribunálu má být jednotná, ostatní církevní tribunály se rotální jurisprudenci musejí podříditi (srov. Jan Pavel II., *Promluva k Tribunálu římské rotě*, 17. ledna 1998, č. 4, AAS 90 [1998], s. 783⁶). A já jsem nedávno zdůraznil, jak moc je potřebné, aby se správně posuzovaly případy týkající se nezpůsobilosti uzavřít smlouvu (srov. *Promluva k Tribunálu římské rotě*, 29. ledna 2009, AAS 101 [2009], s. 124–128).

Tato otázka je i nadále velmi aktuální. Bohužel stále přetrvávají nesprávné postoje, jako například identifikovat rozvahu v úsudku, která je pro uzavření manželství vyžadována (srov. kán. 1095 § 2⁷), s požadovanou obezřetností ohledně rozhodnutí uzavřít manželství, zaměřující tak otázku schopnosti s jinou, která ovšem nepoškozuje platnost, neboť zůstává na úrovni zdravého rozumu, jímž bylo učiněno rozhodnutí, které zůstává v každém případě skutečným rozhodnutím pro manželství. Nepochopení by bylo ještě závažnější, kdyby byla snaha přisoudit zneplatňující účinek i unáhleným rozhodnutím, ke kterým došlo během manželského života.

V souvislosti s neplatností z důvodu vyloučení některé podstatné vlastnosti manželství (srov. kán. 1101 § 2⁸) je rovněž zapotřebí učinit opravdový závazek, že soudní výroky budou odrážet pravdu o manželství – stejnou pravdu, jaká má osvětlovat okamžik přípustě- ní k manželství. Zde mám na mysli především otázku vyloučení *bonum coniugum*. Zdá se, že v souvislosti s tímto vyloučením se objevuje totéž nebezpečí, které ohrožuje správné uplatnění norem o nezpůsobilosti, tj. že se důvody pro zneplatnění manželství hledají v postojích, které se netýkají utvoření man-

želského pouta, ale spíše jeho uskutečnění v životě. Je potřeba odolat pokušení zaměnit pouhé nedostatky manželů v jejich společném životě za porušení smlouvy.

Toto vyloučení však může nastat jedině tehdy, když je narušeno (srov. kán.1055 § 1⁹) a pozitivním aktem vůle vyloučeno posvěcení dobra manželů. Velmi výjimečně se vyskytují případy, kdy jeden z partnerů není uznán za manžela, nebo kdy je vyloučeno základní posvěcení manželského života zaměřeného na dobro druhého. Úkolem jurisprudence Tribunálu římské roty je pozorně posoudit objasnění těchto domněnek o vyloučení *bonum coniugium*.

V závěru svého zamyšlení se vrátím k otázce týkající se vztahu mezi právem a pastoračí. Právě on je často předmětem nedorozumění, ke škodě jak práva, tak pastorační péče. Naproti tomu existuje spíše potřeba podpořit ve všech oblastech, obzvláště v oblasti manželství a rodiny, pozitivní dynamiku, znamení hluboké harmonie mezi pastorační a soudní činností, která se jistě ukáže plodnou ve službě těm, kdo jsou na cestě k manželství.

Drazí členové Tribunálu římské roty, všechny vás svěřuji mocné přímlově Blahoslavené Panny Marie, abyste nikdy nepocítili nedostatek Boží pomoci při vaší každodenní práci, kterou vykonáváte s věrností a v duchu plodné služby. S radostí uděluji vám všem své apoštolské požehnání.

Příloha:

Familiaris consortio, č. 66: „Potřebnější než kdy předtím je dnes příprava mladých lidí na manželství a na rodinný život. V některých zemích jsou to dosud samy rodiny, které v duchu starých zvyklostí postupně vychovávají mládež a uvádějí ji do hodnot manželského a rodinného života. Avšak změny, které nastaly ve společenské struktuře skoro všech moderních států, vyžadují, aby nejen rodiny, ale i společnost a církve spolupracovaly na správné přípravě mladých lidí k úkolům, které na ně čekají. Mnoho záporných jevů v životě dnešních rodin má původ v tom, že mládež v nových okolnostech nejen ztrácí ze zřetele pravou stupnici hodnot, nýbrž že ani neví, jak k novým obtížím přistupovat a jak je řešit, protože už nemá žádné pevné normy chování. Ale zkušenost ukazuje, že mladí lidé, kteří jsou na rodinný život dobře připraveni, umějí si všeobecně lépe poradit než ostatní.

To platí ještě víc o manželství křesťanském, které přivádí tolik mužů a žen ke svatosti. Proto musí církve vytvářet a podporovat stále lepší a intenzivnější způsoby přípravy na manželství, aby se, pokud možno, odstranily nesnáze, jež doléhají na tolikerá manželství, a dále také aby se podporovalo utváření a rozvíjení manželství šťastných.

Příprava na manželství se má chápat a uskutečňovat jako postupný, trvalý proces. Obsahuje tři hlavní úseky: přípravu vzdálenější, bližší a bezprostřední.

Vzdálenější příprava začíná už v dětství moudrou rodinnou pedagogikou, jejímž cílem je dovést děti k tomu, aby samy sebe objevily jako lidi, kteří mají bohatou a složitou psychologii a zvláštní osobnost se silnými a slabými stránkami. To je doba, kdy se má dětem vštěpovat smysl pro každou pravou

lidskou hodnotu v osobních i společenských vztazích. A toto má význam pro utváření charakteru, pro ovládání a správné uplatňování sklonů, pro způsob, jak pohlížet na lidi druhého pohlaví a jak se k nim chovat a pro jiné podobné věci. Kromě toho je, zejména u křesťanů, žádoucí důkladná duchovní a katechetická výuka, která dovede ukázat pravé povolání a poslání křesťanského manželství, přičemž nevyklučuje možnost úplného oddání se Bohu v kněžském nebo řeholním životě.

Na tento základ pak navazuje obšírnější dlouhodobá bližší příprava, která od přiměřeného věku a s pomocí vhodné katecheze, jako jakýsi katechumenát, žádá specifitější přípravu k přijetí svátosti a která současně znamená jakoby její nové objevení. Taková obnovená katecheze pro všechny mladé a zvláště pro ty, kdo se připravují na křesťanské manželství, je bezpodmínečně nutná, aby tuto svátost přijímali s nutnými mravními a duchovními dispozicemi a pak z ní žili. Náboženská výchova mladých lidí musí být doplněna ve vhodném čase a podle různých konkrétních potřeb přípravou na život ve dvou. Ta má ukázat manželství jako osobní vztah muže a ženy, který musí být ustavičně dál rozvíjen. Tato příprava má být podnětem k tomu, aby se otázky manželského pohlavního života a odpovědného rodičovství chápaly hlouběji, a zahrnuje zároveň i příslušné základní znalosti lékařsko-biologické. Příprava má také ukazovat užívání vhodných metod při výchově dětí a vést v základních věcech, které jsou předpokladem k tomu, aby se mladí lidé připravili pro spořádané udržování rodiny: stálé zaměstnání, dostatečné finanční prostředky, správné vedení domácnosti, znalosti, jak hospodařit apod.

Konečně se musíme zmínit také o přípravě

na rodinný apoštolát, na bratrskou součinnost s jinými rodinami, na aktivní začlenění do spolků, hnutí a iniciativ, jejichž cílem je lidské a křesťanské blaho rodiny.

Bezprostřední příprava na svátost manželství se má konat v posledních měsících a týdnech před svatbou tak, aby se „předmanželské zkoušce“, jakou žádá církevní právo, dal nový smysl a obsah a současně nová forma. Taková příprava, nezbytná v každém případě, je ještě naléhavější u snoubenců, kteří dosud prokazují mezery a obtíže v křesťanské nauce a praxi.

K tomu, co se má poskytovat na této cestě víry, podobné katechumenátu, musí patřit také hlubší poznání tajemství Krista a církve i poznání významu milosti a závazku křesťanského manželství, stejně jako příprava na aktivní a uvědomělou účast na svatební liturgii.

K této přípravě na manželství v jejích různých stupních, které jsme zde naznačili a popsali jen v hlavních rysech, mají se cítit povolány křesťanské rodiny a celá obec věřících. Bylo by žádoucí, aby se biskupské konference, zapojené v příslušných akcích, zaměřených na to, aby si nastávající manželé plně uvědomili důležitost svého rozhodnutí a duchovní správci měli možnost přesvědčit se o jejich vnitřní disponovanosti, postaraly o vydání „Směrnice pro pastorační rodin“. V nich má být stanoven především minimální obsah, trvání a metoda přípravného manželského kursu. Přitom se musí uvést do vzájemné rovnováhy různé jeho složky – věroučné, pedagogické, právní a lékařské – které se týkají manželství. Mají být podávány tak, aby kandidáti manželství vedle prohloubení svých znalostí poznali i důvody k činné účasti na životě církevního společenství.

Ačkoli se nesmí podceňovat povinnost a nutnost vlastní bezprostřední přípravy na manželství – a to by se stalo, kdyby se od ní příliš lehko osvobodilo –, přece se musí vždycky tato příprava doporučovat a provádět takovým způsobem, aby její případné opomenutí nebylo překážkou uzavření sňatku.“ (Zvon, Praha 1992)

Přeložila Lucie Miklošková.

Pozámky

¹ kán. 1066 CIC: „Před uzavřením manželství se musí zjistit, že nic nebrání jeho platnému a dovolenému uzavření.“

² kán. 1067 CIC: „Biskupská konference vydá předpisy o zjišťování u snoubenců, dále o ohláškách manželství a jiných vhodných prostředcích zjišťování, které je nutno provést před manželstvím; teprve potom, když to vše farář dodržel, může oddat.“

³ viz Příloha v závěru textu.

⁴ kán. 1063 § 2 CIC: „Pastýři duší jsou povinni pečovat, aby jejich vlastní církevní společenství poskytovalo křesťanům pomoc, jíž se manželský stav zachovává a zdokonaluje v křesťanském duchu. Tuto pomoc nutno poskytnou hlavně: § 2 osobní přípravou na uzavření manželství, v níž se snoubenci připraví na posvátnost jejich nového stavu a na úkoly.“

⁵ viz Příloha v závěru textu.

⁶ *Promluva k Tribunálu římské rotý*, 17. ledna 1998, č. 4: „Specifická funkce Tribunálu římské rotý se v této oblasti jeví jako zcela zásadní – její způsob uplatnění moudré a jednoznačné jurisprudence se stává pro všechny ostatní církevní tribunály autoritou a normou, jíž se musí podvolit.“

⁷ kán. 1095 § 2 CIC: „Nezpůsobilí pro uzavření manželství jsou: § 2 kdo mají závažnou poruchu soudnosti, co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají.“

⁸ kán. 1101 § 2 CIC: „Neplatné se uzavírá manželství, jestliže jedna nebo obě strany vylučují pozitivním úkonem vůle samo manželství nebo některý podstatný prvek manželství nebo některou podstatnou vlastnost.“

⁹ kán. 1055 § 1 CIC: „Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnuitrnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplnění a výchovu dětí je mezi pokřtěnými povýšeno Ježíšem Kristem na svátost.“